

формами, художніми образами і логічними поняттями, закріпленими в національній мові, традиціях, нормах моралі і звичаях.

Як бачимо, культура включає різні форми суспільної свідомості. Але вона не є просто їх сукупністю. Культура являє собою органічну цілісність усіх форм суспільної свідомості. Тим, що забезпечує цілісність, є світогляд.

Світоглядними формами чуттєвості виступають світовідчуття і світосприйняття. Саме вони забезпечують чуттєве, символічне осягнення духовного змісту предметів людських почуттів, бо людські почуття в чуттєвій формі можуть адекватно відобразити лише одичне, а такі їх предмети, як Вітчизна, добро, краса, пам'ять про померлих, образи майбутнього є предметами загальними, відображеними в символічній формі.

Символічна форма об'єктивації предметів духовних почуттів (насамперед тих, які наділяються атрибутами святості) вимагає і символічної форми шанування їх предметів, чим і є ритуал, обряд, урочисті символічні діяння, поклоніння. В такі способи задовольняються вищі, духовні, світоглядні почуття людей.

Важливо зазначити, що в основі обрядів і свят лежить традиція. В обох випадках їй надано чуттєвої, символічної форми. Традиція за своєю суттю є суспільною оцінкою, що вирізняється певною історичною стійкістю, повторюваністю. Оскільки складовою частиною соціальної спадщини є суспільні відносини, то і традиція обов'язково входить у цю спадщину. І хоча поняття «традиція» багатозначне, незаперечним у всіх його значеннях є детермінуюча дія минулого на сучасне і майбутнє. Виражаючи життя минулого в сучасному і майбутньому, традиція дає можливість науково інтерпретувати минуле як особливу форму буття.

Т.С. Пітякова*

СТАТУС ТРАДИЦІЇ В ПОСТМОДЕРНІЙ КУЛЬТУРІ

Постмодерна культура характеризується тенденцією поєднання різноманітних національних, культурних практик, ідеологічних й аксіологічних систем в єдиних соціокультурних контекстах, що призводить до створення соціально-психологічної ситуації, коли людина втрачає здатність адекватно реагувати на потоки інформації і виявляється поза смислами, значеннями та цінностями певної культури, будучи нездатною зафіксувати самототожність своєї свідомості та себе як особистості. Означені процеси актуалізують питання статусу традиції в постмодерній культурі.

В умовах пошуку нових соціальних ідентичностей, кардинальної зміни соціальних ролей і переоцінки основних життєвих цінностей традиція стає для індивіда підґрунтям пошуку унікальних смислів життя, своєрідним механізмом укорінення людини в бутті, дає змогу обіпертися на певний культурний пласт.

А тому у світі глобалізаційних процесів, де домінують тенденції до уніфікації, стирається національна специфіка культури, відбувається

* викладач кафедри філософії Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

знеособлення людини, поширюється масова культура, зростає роль традиції у збереженні "людськості" людини, соціуму, самобутньої, автентичної культури та світу.

У сучасному суспільстві, яке втратило свою монолітну традиційність, між людьми виникає чужий їм соціальний простір, повсякденні турботи життя «перекривають духовно-культурні клапани виходу в майбутнє та повернення в минуле». Катастрофічний ріст відносності в повсякденному житті, збереження абсолютного лише в глибинах внутрішнього світу загострили філософську проблему, яку Е. Гуссерль сформулював так: "Як із свого абсолютного "його" дістатися до "його" іншого?" [1, с. 127].

Характерною ознакою теперішньої цивілізації є тенденція, яку Е. Гіденс називає «новим вкоріненням», а Г. Гадамер зазначає, що «сучасна тенденція до єдності й усунування будь-яких різниць не повинна приводити до помилкової думки, начебто вкорінений плюралізм культур, мов, історичних доль і справді може чи принаймні повинен бути подоланим. Завдання має бути зовсім іншим – щоб у цивілізації, яка дедалі більше нівелює відмінності, розвивати відрубне життя регіонів, людських груп, їхніх стилів життя» [2, с. 167]. Сучасний індустріальний світ загрожує «вкоріненням», і це стає причиною того, що люди починають шукати вітчизну.

Традиція має об'єднуючу силу, яка проявляється на всіх рівнях людських спільнот. Адже людські спільноти та їх традиції є неодмінною умовою «переживання єдності минулого, теперішнього та майбутнього як чогось дійсно безпосереднього» [1, с. 127]. Соціальний простір у традиційному суспільстві не чужий, а культурно значущий.

Варто визнати той факт, що традиція важлива для всіх сталих суспільств так само, як і прийнята всією спільнотою смислосзначуща інновація.

Під інновацією (від пізньолат. *innovatio*, англ. *innovation* – нововведення) розуміються явища культури, що були відсутні на попередніх стадіях її розвитку, але які з'явилися в даній стадії та отримали визнання («соціалізувались»). Будь-яка інновація стає надбанням культури лише вбудовуючись у наявні системи норм і традицій, тобто стереотипізуючись і стандартизуючись. Але і будь-який стереотип і стандарт є генетично похідним від тієї інновації, що вже була в культурі. Ми виходимо з уявлення про культуру як складноорганізовану цілісність, що формується двома типами різнонаправлених процесів. Це вектор креативності (змін, оновлення, творчості тощо) та вектор структурування (упорядкованості, нормативності, традиціоналізації тощо). Однак у конкретних історичних і соціальних аспектах співвідношення цих векторів дозволяє розрізняти культури "інноваційного" й "традиційного" типів (у термінології Ю. Лотмана "культури граматик" і "культури текстів"). В обох випадках йдеться передусім про різне співвідношення традицій та інновацій у культурі, а також про специфіку способів введення інновацій в традицію, тобто про різні технології нововведень.

На важливості співвідношення стабільності (функцію якої виконує традиція) та змінюваності (інновація) в епоху постмодерну наголошує С.Б. Кримський. Сьогоднішній світ характеризується фундаментальними трансформаціями в усіх сферах, але "інновації стають умовою стабілізації (особливо у виробничих

сферах)". Крім того, "виникає особливий тип тенденцій, альтернативний стабілізуючій функції національних традицій. Це традиція постійних, перманентних змін" [3, с. 27]. Серед них істотного значення набуває так звана трансгресія, яка, "на відміну від розвитку, не дає прогресивних чи катастрофічних наслідків. Прикладом тут може бути мода, яка не легітимізує ієрархію краси, а лише показує багатоманітність її варіантів" [3, с. 27].

Оскільки сьогодні жодна з культур не має можливості розвиватися локально, ізолювано, то давні традиції слугують своєрідною "протиотрутою" проти розмивання національної самобутності культур, що втягнуті у єдиний процес світового розвитку.

Традиція вказує на майбутнє, що змістовно відображене і в етимології цього поняття. Адже латинською *traditio* – це ще й передавати. Тобто майбутнє культури, пошук та осмислення істини сучасною гуманітаристикою можливі лише у випадку осмислення минулого, теоретичного й практичного досвіду попередників.

Таким чином, сучасне (яке ще називають премордіальне) розуміння традиції передбачає сприйняття її не лише як такої, що містить в собі «щось позитивне, але і як своєрідне втілення абсолютних або базових (*primordial*) істин...[4, с. 33], в яких розкривається один, але незмінний метафізичний аспект людського буття».

1. Аболина Т.Г. Исторические судьбы нравственности (философский анализ нравственной культуры) / Татьяна Георгиевна Аболина. – К.: Лыбидь, 1992. – 196 с.
2. Краснодембський Здзіслав. На постмодерністських роздоріжжях культури; [пер. з польськ.] /
3. Краснодембський. – К.: Основи, 2000. – 196 с.
3. Кримський С. Смысл постистории // Філософська думка. – 2006. – № 4. – С. 20 - 35.
4. Чешков М.А. "Новая наука", постмодернизм и целостность современного мира / М.А. Чешков // Вопросы философии. – 1995. – № 4. – С. 24-34.

В.Г. Нападиста*

ЦІННІСТЬ І ЦІННОСТІ ОСВІТИ

Для сучасної інформаційної епохи проблеми освіти стають вельми актуальними. Насамперед постає питання форми, методів, а головне, змісту та мети освіти. Осмислення проблеми змісту та мети освіти – це завдання філософії, яка з самого початку свого становлення і до наших днів займалася не лише осмисленням існуючих освітніх систем, але й прагнула сформулювати нове бачення освітньої парадигми, адекватної потребам майбутнього, та визначити її ідеали.

Нагальність розробки проблем філософії освіти в українському науковому просторі обумовлюється різноплановими чинниками. Передусім загальна актуалізація освітньої проблематики розглядається як шлях пошуку відповідей на проблемність глобалізованого світу. Але, з нашого погляду, національні запити на філософське осмислення освіти найбільш детерміновані

* к.філос.н., доцент кафедри етики, естетики та культурології Київського національного університету імені Тараса Шевченка